



## BY KYRKOGRÅRD

Fastighetsbeteckning: By 1:2, By 1:4

### ALLMÄN BESKRIVNING OCH HISTORIK

By kyrka och kyrkogård ligger ett par kilometer söder om Säffles stadskärna, längs landsvägen mellan Säffle och Ekenäs. Förbi kyrkogården går också landsvägen till Hög. By kyrkogård med omkring 3000 gravvårdar är den största av kyrkogårdarna i Säffle kommun.

Landskapsavsnittet runt kyrkan representerar en kontinuerligt hävdad kulturbygd som kan härledas till järnåldern. Området rymmer ett flertal förhistoriska gravlämningar. Kyrkogården gränsar i väster till landsvägen från Säffle och odlingsmark. I norr gränsar kyrkogården mot landsvägen till Säffle och den nya skogskyrkogården. I öster gränsar kyrkogården till landsvägen mot Hög, prästgården, agrar bebyggelse samt jordbruksmark. Söder om kyrkogården finns jordbruksmark och agrar bebyggelse. Den senast tillkomna delen är By

#### *Gravskick och antal begravningar*

På By kyrkogård finns kistgravar, urngravar, en minneslund och askgravplatser. Under de senaste åren har strax över 100 gravsättningar skett per år på kyrkogården, varav ca 25 % i minneslundan och nästan lika många i askgravplatserna. På kyrkogårdens äldsta delar sker nya gravsättningar främst i befintliga släktgravar som då ofta kompletteras med en ny, liggande gravsten.

skogskyrkogård från 2001 som är belägen nordost om By kyrkogård. Skogskyrkogården beskrivs kortfattat nedan, men inkluderas inte i den övergripande beskrivningen.

## *Historik*

Nedan ges först en kort historik om By och Säffle och sedan ett avsnitt om By kyrkogårds historia.

### *Kort historik om By och Säffle*

By blev tidigt moderförsamling i ett pastorat som också bestod av Bro, Södra Ny och Huggenäs församlingar. Under 1800-talets andra hälft uppstod tätorten Säffle inom By socken. Viktiga händelser för Säffles utveckling har varit byggandet av kanalen som invigdes 1837 och som blev en länk mellan Göteborg och Arvika, Bergslagsbanans öppnande 1879 och anläggandet av Billerud AB:s fabrik 1883 vilken omvandlade Säffle från marknadsplats till industrisamhälle. År 1882 blev Säffle köping och skildes därmed från By socken där kyrkan fanns. Det fattades då beslut om att Säffle, med knappt 500 invånare, skulle få en egen kyrka, vilket dock kom att dröja länge. Under 1800-talets andra hälft och 1900-talets början blev Säffle allt mer bygdens centrum. Säffle fick sin egen kyrkobokföring och bildade en egen församling 1911. 1951 blev Säffle stad och 1965 stod till slut Säffle kyrka klar. Till Säffle kyrka hör ingen kyrkogård, varför By kyrkogård fortfarande är säfflebornas kyrkogård.

### *Kyrkogårdens historik*

I ett dokument från mitten av 1300-talet nämns en kyrka i By för första gången, men om det var socknens första kyrka är okänt. Enligt en karta från 1648 var den tidigare kyrkan placerad ett tjugotal meter söder om dagens kyrka och kyrkogården fanns söder om kyrkan.

Den nuvarande kyrkan invigdes 1779, men redan några år tidigare beslutades det att marken mellan den nya och den gamla kyrkan skulle börja användas för gravsättningar, eftersom kyrkogården söder om den gamla kyrkan inte hade plats för fler gravar.

I en inventarieförteckning från 1830 står det skrivet att ”By moderkyrka ... ligger på en liten gräsklädd bergskulle” med kyrkogården belägen ”tätt bredvid kyrkan på södra sidan, och omgiven av kallstensmur”. Kyrkogården var 97  $\frac{3}{4}$  alnar lång från öster till väster och 76  $\frac{1}{4}$  alnar bred – vilket motsvarar ca 50x45 meter. Runt kyrkogården växte 34 stora lövträd, mest alm. Det fanns vid denna tid två ingångar till kyrkogården, försedda med ”trädportar och hänglås”. På inventarieförteckningen finns en lista över familjegravar, bland annat Baron C. H. Ugglas grav från 1816 på kyrkogårdens nordöstra del omnämns. Den var murad i rött tegel och täckt med skiffertak. I inventarieförteckningen finns också ”trenne st. grafvar försedda med Trädstaket och plantager af buskar och träd”. Det fanns också ett rödfärgat ”vinterlikhus” i trä. Den så kallade Kroksta-graven, mitt på kyrkogården, täckt med en stenhäll är den enda gravvården från inventarieförteckningen från 1830 som finns kvar idag, men numera är stenhällen inmurad i kyrkans södra vägg.

År 1842 hölls en auktion där äldre gravstenar från kyrkogården såldes och spreds över socknen, exempelvis som trappstenar. Så skedde med ovannämnda gravhäll från Kroksta-graven samt med ytterligare

en gravhäll. De återfanns senare och finns numera inmurade i en av kyrkans väggar. På Kroksta-stenen, som återfanns 1913 som trappsten, finns reliefer av två personer, en man och en kvinna. Årtalet 1669 har tidigare gått att utläsa. Gravstenen kan vara över Knut Gustafsson Roos och var troligtvis ursprungligen placerad inne i kyrkan. Den andra gravstenen återfanns som trappsten i ett magasin på By prästgård 1917. På den finns reliefer föreställande två flickor. Gravvården är tillverkad under 1600-talets slut för Karin och Marina Knutsdotter Roos.

Utvidgningar av kyrkogården skedde 1883 och 1907. Kyrkogården utvidgades då några meter västerut fram till den gamla landsvägen, vilket syns på den rad av äldre almar som står mellan två gravrader i kvarter 2, men som förr stod längs kyrkogårdens yttre kant. Kyrkogården utvidgades också något söderut och troligtvis något senare norrut då delar av kvarter 4 tillkom. En likbod i trä, med tempelformad portal, stod i kvarter 1. Söder om kvarter 1 och 2 stod en klockarstuga, som revs på 1930-talet för att ge plats åt en parkeringsplats. I kvarter 1 och 2 har många av gravplatserna omgärdats av häckar, som idag är borttagna.

Under 1920-talet utvidgades kyrkogården åt norr och öster. Kvarter 3, 5-8, 10 och delar av kvarter 4 tillkom. De anlades enligt tidens ideal med raka, rätvinkliga grusgångar och rektangulära kvarter med mer påkostade familjegravar med omgärdning i de yttre raderna och mindre gravvårdar inne i kvarteren. På kartor från 1920-talet finns en cirkelformad plats med en fontän, bord och parkbänkar i sten mellan kvarter 7 och 8. Denna plats finns inte kvar, om den någonsin anlades.

Innan ytterligare utvidgningar skedde diskuterades frågan om att anlägga en kyrkogård i Säffle. Ett antal möjliga platser för en kyrkogård sågs ut, men valet föll på att fortsätta utvidga By kyrkogård.

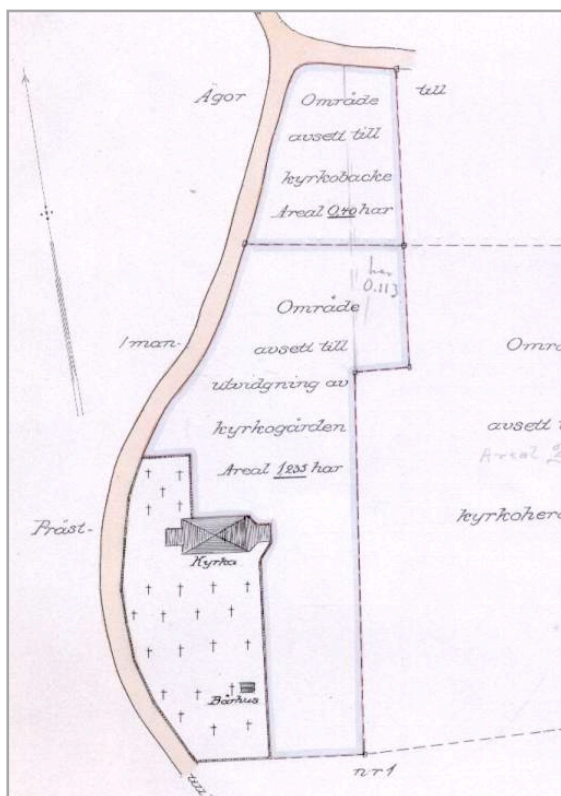
1933 tillkom kvarter 9 åt norr. Det omgärdades av en stödmur. Familjegravar lades i kvarterets yttre rader och allmänna gravplatser inne i kvarteret, enligt tidens ideal. Nästa utvidgning skedde norrut 1948 och omfattade kvarter 11-15. Kvarter 13 var avsett för allmänna gravar. I kvarter 14 och 15 planterades häck på tre sidor om varje gravplats. Dessa har till stor del tagits bort av praktiska skäl och på grund av senare tids estetiska ideal.

Allmänningarna på 1933 och 1948 års utvidgningar har sedan 1965 upplåtits till familjegravar vilket gjort att den ursprungliga karaktären nästan helt gått förlorad.

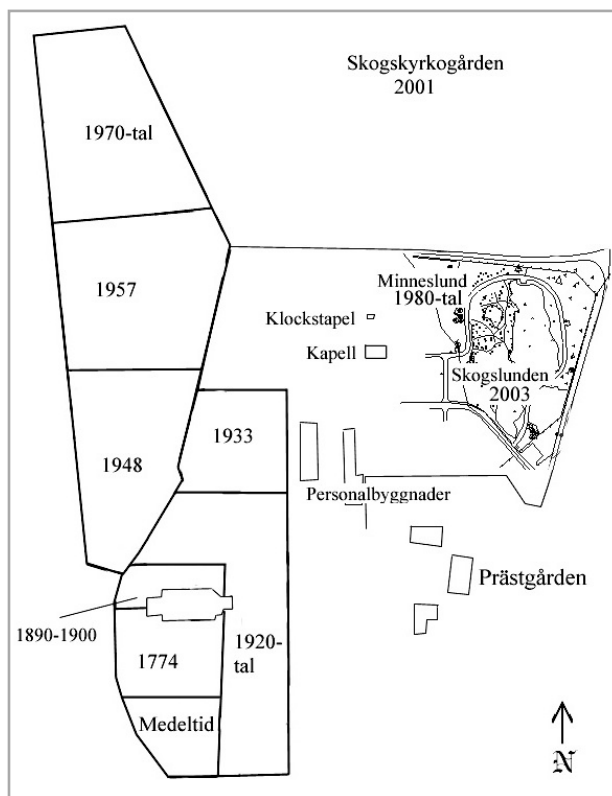
På 1950-talet utvidgades kyrkogården ytterligare åt norr. Trädgårdsarkitekt Samuel Kaldén ritade det nya området vilket omfattade kvarter 15-21. Kvarter 20-21 är på kartan markerade som skogsområde och togs i bruk på 1970-talet. På 1950-talet uppfördes bårhuset och klockstapeln, ritade av arkitekt Gunnar Henriksson, på den östra delen av kyrkogården. Omkring byggnaderna anlades ett parkområde. Henriksson ritade också gravkapellet i Kila på 1950-talet, och flera andra byggnader för kyrkogårdar.

I öster på kyrkogården anlades på 1980-talet en minneslund och ett parkområde. I detta område tillkom skogslunden med askgravplatser år 2003. År 2001 invigdes By skogskyrkogård nordost om den befintliga begravningsplatsen och landsvägen. Den omgärdas av skog i öster, väster och norr.

2011 såldes prästgården som gränsar till kyrkogården.



Karta över förslag till områden för utvidgning, av O. A. Bergström 1919. På kartan syns bårhuset som är rivet och landsvägens gamla sträckning.



Karta över kyrkogårdens olika utvidgningsfaser. Jämfört med kartan till vänster syns det hur kyrkogårdens yta har mångdubblats de senaste hundra åren.



Konfirmandfoto från 1923, taget på den nya kyrkogårdsdelen. Fotograf Ludvig Åberg. Foto Riksantikvarieämbetet.



Kyrkogården från söder 1935. De gravhäckar som skymtas på fotot är borttagna. Fotograf Bertil Bertelson. Foto Riksantikvarieämbetet.

# KYRKOGRÅRDEN IDAG

## *Kyrkogårdens form och indelning*

Kyrkogården är indelad i 21 kvarter, skogslund och minneslund och har en oregelbunden form på grund av terrängen och olika tiders utvidgningar. Kyrkan ligger på kyrkogårdens högsta punkt och söder om den finns kyrkogårdens äldsta delar, kvarter 1 och 2. Större delen av kyrkogården sträcker sig norr om kyrkan.

Den äldsta delen runt kyrkan sluttar mot norr, söder och väster. Nivåskillnaden planar ut längre mot norr för att sedan övergå i ytterligare en stigning längst i norr. Karaktären på kyrkogården varierar, från kvarter 1 och 2 med något oregelbunden placering av gravvårdar i olika form och storlek, till övriga kvarters raka rader och de senast tillkomna kvarterens rundade former.

## *Omgärdning*

Kyrkogårdens äldsta delar omgärdas av en kallmurad stödmur. Längst i söder finns järnringar i muren, som användes för att binda hästar i på den tid då kyrkobesökarna kom med häst och vagn. Kvarter 5-8 avgränsas mot området utanför av en låg oxbärshäck. Kyrkogårdens östra del omgärdas av ett brunmålat trästaket. I norr tar en låg stenmur av huggen sten vid och sträcker sig runt hela den senare tillkomna delen av kyrkogården. Längst i norr växer blandade buskar på stödmuren, och i kvarter 17 och 14 avgränsar en hög granhäck kyrkogården från vägen utanför. Hur kyrkogården har utvidgats genom tiderna går att avläsa genom att flera kvarter omgärdas av stödmurar som tidigare utgjorde kyrkogårdens yttre gräns.

## *Ingångar, grindar, gångar*

Det finns åtta ingångar till kyrkogården, med parkeringsmöjligheter vid varje ingång. En tidigare ingång från prästgårdsparken finns kvar, men är inte i bruk. Den berättar dock om hur platsen såg ut och användes förr. Grindar saknas vid några ingångar, men i de övriga finns svartmålade järngrindar. Vid ingången framför kyrkans huvudingång finns en svartmålad smidesgrind mellan kraftiga, murade grindstolpar. Grinden har handtag formade som fåglar och inskriptionen "A. Stolt". Axel Stolt var smidesmästare och är begravd på kyrkogården. En trappa med smidesräcke leder upp till kyrkogården där en anslagstavla och en faktaskylt om kyrkan finns. Vid ingången till kvarter 5 i det sydöstra hörnet av kyrkogården är "Anno 1921" inhugget i de murade grindstolparna. Grindarna är borttagna. I grinden i norr, till kvarter 18, finns årtalet 1947 i smidesjärn. Grinden har dekor av grekiska kors, stiliserade liljor och andra växtformer och ritades av trädgårdsarkitekt Samuel Kaldén när kyrkogården utvidgades på 1940-talet. Grindarna i norr och öster på kyrkogården är senare tillverkade kopior av denna, med årtalen 1976, 1984 respektive 1987 i smidesjärn.

Gångarna har dragits olika i olika tider, från det tidiga 1900-talets strikta och rätvinkliga gångsystem till det sena 1900-talets rundade former. Gångarna är grusbelagda och i några kvarter finns plattgångar. Från öster finns en smal asfalterad väg till personalparkeringen och gravkapellet.



De två gravhällarna som såldes på auktion 1842 och nu sitter i kyrkans vägg.



Omgärdning av kyrkogårdsdelen tillkommen på 1940- och 50-talen.



Kvarter 2 med många högresta gravvårdar.



Klockstapel och gravkapell från 1950-talet.

### *Kvarter*

Kyrkogården är indelad i 21 kvarter. En skogslund med askgravplatser och en minneslund finns. Skogskyrkogården nordost om By kyrkogård utgör kvarter 24-26.

**Kvarter 1 och 2** ligger på höjden söder om kyrkan. Området har en något oregelbunden form. Kvarteren är de äldsta på kyrkogården och här finns de äldsta gravvårdarna som härstammar från 1800-talets mitt. I kvarter 1 står en skylt med texten "Här låg By medeltidskyrka från omkring år 1300". I kvarteren finns nästan hundra grusgravar, varav ett fåtal omgärdas av staket eller kätting. Tidigare omgärdades flera gravplatser av häckar. Många gravstenar är från tiden kring förra sekelskiftet, men här finns också senare tillkomna gravvårdar. Inskriptioner med titlar är vanligt förekommande, bland annat prost, pastor, ingenjör, kapten, major, fabrikör, godsägare, köpman, sjökaptan, författarinna och direktör. Kring denna del av kyrkogården finns en äldre trädkrans. En rad ekar står i kvarter 2 och markerar kyrkogårdens tidigare yttre gräns.

ATT SÄRSKILT TÄNKA PÅ i förvaltning och användning av kvarter 1 och 2:

- Samtliga grusgravar och gravvårdar med plattläggning eller staket och kätting ska bevaras, eftersom de har ett högt miljöskapande värde i en miljö där ännu fler grusgravar har funnits.
- De uppmurade gravarna i yttersta raden i kvarter 2 har ett miljöskapande värde.
- Högre stenar från förra sekelskiftet och tidigt 1900-tal som visar på periodens kyrkogårds- och gravvårdsideal.
- I kvarteren finns ett flertal exempel på massproducerade gravvårdar i svart granit med standardiserade former och dekorer, vilka visar på perioden då de industriellt tillverkade gravvårdarna ersatte de hantverksmässigt tillverkade.
- Kvarteret visar på ett område med köpta gravar som ger exempel på flera mycket påkostade gravanordningar. Kontrasten till kyrkogårdens allmänna gravvårdskvarter ger sammantaget ett socialhistoriskt värde.
- Titlar av lokal- och samhällshistoriskt värde.
- Ekarna som visar kyrkogårdens tidigare yttre gräns.

Utmärkande för **kvarter 3 och 4** är deras läge på kyrkogården, på en terrasserad sluttning strax norr om kyrkan. Terrasserna stötts upp av stödmurar på vilka häckar av ölandstok växer. Gravstenarna är främst liggande, vilket ger en särskild karaktär. Flera av stenarna är utsmyckade med förtöjningsringar utformade som kransar, gjorda av Wille Falk som var verksam i Karlstad. På gravstenarna finns en mängd yrkestitlar som skogschefen, direktör och folkskolläraren. Här vilar Bernhard Bruce som tillsammans med sin bror grundade Seffle motorverkstad. I kvarter 3 finns rader med grusgravar nedanför sluttningen och i kvarter 4 finns ett område med stående gravstenar där raderna skiljs av låga rygghäckar. Här har flera ramgravar funnits och delar av gravanordningarna är kvar, som vilsna rester i gräset. Några gravvårdar i kvarter 4 har tidigare omgärdats av häck på tre sidor om gravplatsen, men endast delar av häcken återstår. Vid grusgången mellan kvarter 3 och 4, som leder upp till kyrkan, fanns ingången till kyrkogården innan utvidgningarna norrut hade skett.

ATT SÄRSKILT TÄNKA PÅ i förvaltning och användning av kvarter 3 och 4:

- Kvarterens indelning i terrasser och stödmuren med miljöskapande värde.
- Karaktären med liggande gravvårdar i delar av kvarteren. Nyttillkomna gravstenar bör vara liggande.
- Ett antal gravvårdar med förtöjningsringar som utsmyckning bör bevaras då de har ett konstnärligt värde och är tidstypiska.
- Den sammanhängande grupp av grusgravar som finns i kvarter 3 ska bevaras som ett miljöskapande inslag längs ett av kyrkogårdens gångstråk.

**Kvarter 5-8** ligger öster och sydost om kyrkan och gränsar till prästgårdsparken i öster. Kvarteren tillkom på 1920-talet. Marken är plan och kvarteren har rektangulär form med gravvårdar placerade i raka rader. Gemensamt för kvarteren är den tidstypiska strukturen med grusgravar som en ram runt kvarteren och enklare, ofta breda och låga, gravvårdar inne i kvarteren samt ett rätvinkligt gångsystem. I kvarter 8 fanns det tidigare många små gravstenar och träkors, varav endast någon enstaka mindre gravsten finns kvar idag. Inskriptioner med titlar förekommer ofta och med rik variation. Många av grusgravarna har använts för nya gravsättningar under senare delen av 1900-talet och nyare gravstenar har på flera ställen ersatt äldre. Mellan kvarter 7 och 8 finns ingång med trappa och grindstolpar från prästgårdsparken, som vid inventeringstillfället var oanvänd och vildvuxen. En ekallé leder härifrån upp mot kyrkan.

ATT SÄRSKILT TÄNKA PÅ i förvaltning och användning av kvarter 5-8:

- Strukturen med grusgravar i kvarterens yttre rader och enklare gravvårdar inne i kvarteren.
- Sammanhängande rader och grupper av grusgravar ska bevaras.
- Ingången från prästgårdsparken.

**Kvarter 9** är nästintill kvadratisk och stöttas upp av stödmur på två sidor. Dessa murar var då kvarteret tillkom kyrkogårdens yttre gräns åt norr och öster. Kvarteret omges av en låg lindhäck. Kvarteret tillkom på 1930-talet och på tidstypiskt sätt ramar grusgravar i ytterkanterna in kvarteret. Inne i kvarteret fanns allmänna gravar. En häck skiljer dem och grusgravarna åt. Många små, enkelt utformade gravvårdar finns bevarade på den gamla allmänningen, men flera senare tillkomna gravvårdar bryter av raderna. Här finns bland annat titlarna 1:e hälsoinspektör, försäkringsinspektören, telefonreparatören och typografen.

ATT SÄRSKILT TÄNKA PÅ i förvaltning och användning av kvarter 9:

- Strukturen med grusgravar i kvarterens yttre rader och enklare gravvårdar inne i kvarteren.
- Ett antal mindre gravvårdar som utgör den första generationen gravvårdar i kvarteret bör bevaras för att visa på kvarterets tillkomstperiod.
- Kvarteret har ett socialhistoriskt värde genom den tydliga indelningen mellan köpta familjegravar och allmänna gravar.

**Kvarter 10** utgörs av en smal remsa öster om kyrkan, längs bergets kant. Här finns endast tre gravplatser; tre gravstenar från 1970- och 80-talen som är inmurade i bergväggen. En gravsten med titeln "Orgelfabrikören" är flyttad hit från en annan del av kyrkogården.



ATT SÄRSKILT TÄNKA PÅ i förvaltning och användning av kvarter 10:

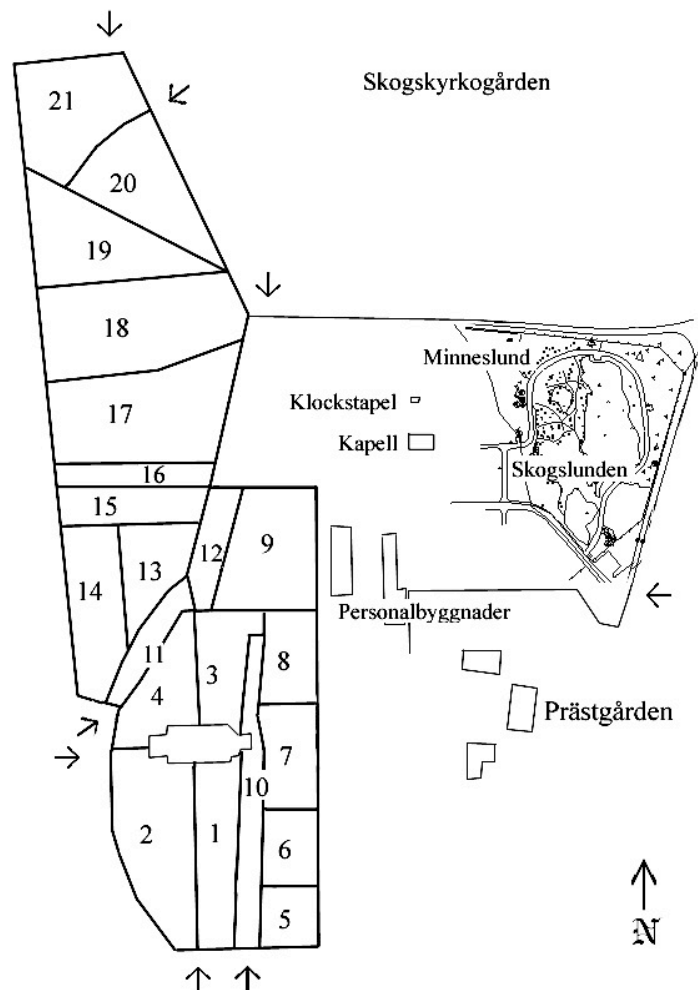
- De få gravvårdar som finns i kvarteret bör bevaras då de har en speciell utformning.
- Gravvården med titeln ”orgelfabrikören” har lokalthistoriskt värde genom att titeln berättar om att det förr producerades orglar i Säffle.

**Kvarter 11** ligger på båda sidor om en gångväg strax nordväst nedanför kyrkan. Här finns mestadels liggande stenar i samma storlek, tillkomna från 1960-talet och fram till idag, vilket ger kvarteret en speciell karaktär. Många titlar finns.

ATT SÄRSKILT TÄNKA PÅ i förvaltning och användning av kvarter 11:

- Kvarterets karaktär med liggande stenar. Nyttillkomna gravstenar bör därför också vara liggande och i ungefär samma storlek.
- Mångfalden av titlar bör bevaras genom att noga överväga borttagande av gravvårdar med titel.

Karta över By kyrkogård med de olika kvarteren utsatta. Pilarna markerar ingångar till kyrkogården.



**Kvarter 12** tillkom på 1950-talet norr om de äldre delarna av kyrkogården. Här finns ett fåtal gravplatser, som med ett undantag är stora grusgravar med tidstypiska låga, breda gravstenar. Här finns skulptören Vitalis Gustafssons gravvård, med en bronsrelief med ett självporträtt där konstnären omges av några av sina konstverk.

ATT SÄRSKILT TÄNKA PÅ i förvaltning och användning av kvarter 12:

- Gruppen av grusgravar ska bevaras.
- Vitalis Gustafssons gravvård med konstnärligt och lokalhistoriskt värde.

Delar av **kvarter 13** var den tidigare allmänningen, vilket fortfarande syns då flera av gravstenarna är små, enkelt utformade och över bara en person. Gravvårdarna är från 1953 till 1965. Typiskt för allmänningen är att makar inte fick möjlighet att vila i samma grav. Istället kan besökaren ibland se släktband genom likadant utformade gravstenar med samma efternamn. Rygghäck växer mellan raderna. Två av raderna har på senare tid tagits i anspråk för barngravar och några större gravstenar har tillkommit i senare tid. Kvarteret har dock delvis kvar karaktären av allmänning.

ATT SÄRSKILT TÄNKA PÅ i förvaltning och användning av kvarter 13:

- Karaktären av allmänning med flera små, enkelt utformade gravvårdar som står i tidsordning har ett socialhistoriskt värde i kontrast till kyrkogårdens kvarter med köpta gravar.

**Kvarter 14** ligger norr om kyrkan och längs med landsvägen. Gravvårdarna omgärdas av rygghäckar av måbär som sträcker sig ungefär en halvmeter ut på sidorna om varje gravvård. Häckarna gick tidigare någon meter ut på var sida om gravvården, men har rationaliserats ned. Gravstenarna är låga och breda och från 1950-talet och framåt.

ATT SÄRSKILT TÄNKA PÅ i förvaltning och användning av kvarter 14:

- Ingen specifik gravvård har utpekats som särskilt bevarandevärd i kvarter 14. Istället bedöms det vara viktigt att bevara kvarterets karaktär med häckar som omgärdar gravstenarna.

**Kvarter 15** är ett långsmalt kvarter med gravar i rader på var sida om en grusgång. Gravplatserna omgärdas på tre sidor av en låg måbärshäck som sträcker sig ca en och en halv meter fram på var sida om gravstenarna och bildar små rum för varje gravplats. Gravstenarna är låga och breda.

ATT SÄRSKILT TÄNKA PÅ i förvaltning och användning av kvarter 15:

- Ingen specifik gravvård har utpekats som särskilt bevarandevärd i kvarteret. Istället bedöms det vara viktigt att bevara kvarterets karaktär med häckar som omgärdar gravstenarna.

**Kvarter 16** är ett långsmalt kvarter med rader av breda och låga gravstenar. Kvarteret togs i bruk på 1950-talet.

**Kvarter 17-18** är två stora kvarter på den norra delen av kyrkogården som togs i bruk under 1950- och 1960-talen, vilket syns på de tidstypiska breda och låga gravstenarna i raka rader som skiljs åt av rygghäckar. Kvarterets uppbyggnad, stora mängd av gravplatser och gravstenarnas form ger en känsla av upprepning och likriktning, typisk för kyrkogårdar från andra hälften av 1900-talet. Kvarteren omringas av grusgångar och mellan gravraderna löper stengångar.

ATT SÄRSKILT TÄNKA PÅ i förvaltning och användning av kvarter 17-18:

- Kvarterets tidstypiska utformning med rektangulära kvarter med raka gravvårdsrader som skiljs åt av rygghäckar och gravstenar av portföljtyp.

**Kvarter 19-20** ligger på kyrkogårdens norra del där marken sluttar åt söder. Kvarteren är tårtbitsformade med något rundade gravrader som skiljs åt av rygghäckar. De flesta gravstenar är låga och breda, men det sena 1900-talets och tidiga 2000-talets allt mer individualiserade gravstenar förekommer också. Gångarna genom kvarter 19 och 20 strålar samman i en cirkelformad plats med en parkbänk. I kvarter 19 finns ett litet område för muslimska gravvårdar där endast ett fåtal gravvårdar fanns vid inventeringstillfället. På kyrkogården finns i övrigt få inslag av gravvårdstraditioner från andra länder.

**Kvarter 21** ligger längst i norr på kyrkogården och togs i bruk på 1980-talet. Här finns endast urngravar, och gravstenarna står tätt och är homogent utformade. Kvarteret känns kompakt med de tätt stående stenarna, som framförallt är av granit i röda och ljusgrå toner. Gravstenarna är stående och låga. De högsta stenarna står i de bakre raderna och stenarnas storlek avtar rad för rad. Längst fram finns några rader med liggande stenar. Rygghäckar av oxbär finns mellan några av raderna. En platsbildning med en murad fontän finns.

ATT SÄRSKILT TÄNKA PÅ i förvaltning och användning av kvarter 21:

- Strukturen med högre stenar i de bakre raderna och sluttande storlek med liggande längst fram i kvarteret.

**Minneslunden** ligger på kyrkogårdens nordöstra del. De första gravsättningarna skedde 1984. Här bildas ett eget rum på kyrkogården, genom avskiljande häckar av rhododendron, tuja och idegran i halvcirklar runt platsen. Här finns en bergsslänt med en liten fontän med porlande vatten och plats för

blomstervaser. På marken finns en yta täckt med grus på vilken en mindre fontän finns. Intill denna finns två parkbänkar. Tallar växer omkring platsen.

**Skogslunden**, som utgör kvarter 22, ligger öster om övriga kyrkogården och är en askgravplats anlagd på naturmark. Här växer bland annat gran, ask och ek, mellan vilka gravstenarna, oftast små naturstenar, är oregelbundet placerade. Här får vegetationen växa fritt och klipps inte ned, vilket gör att gravstenarna knappt syns då grönskan är som frodigast. Små stigar leder besökaren fram till stenarna.

I öster på kyrkogården, kring klockstapeln och gravkapellet, finns ett parkområde utan gravplatser.

Förbi By kyrkogård går en väg mellan Säffle och Hög. På den nordöstra sidan om denna ligger By skogskyrkogård som invigdes 2001. Här finns kvarter 24-26. Kyrkogården är så pass ny att inga gravvårdar har inventerats här. Över kyrkogården går en väg för besökare med bil. Kyrkogården består av skogsområden med askgravplatser och ett område med urn- och kistgravplatser. Gravstenarna står i korta rader med ryggäckar och är placerade något diagonalt i förhållande till varandra. Många av gravstenarna är typiska för tidigt 2000-tal, exempelvis hjärtformade stenar, och kan komma att få representera denna tidsperiod i kommande bevarandeplaner. Grusgångarna har rundade former. Då kyrkogården är så pass ny finns här stora, öppna, tomma gräsytor för kommande gravvårdar. Kyrkogården inhägnas av ett svart järnstaket, stenvägg mot vägen och grönt Gunnebostängsel mot skogen.

## *Vegetation*

På kyrkogården finns omkring 400 träd av olika sorter och ålder. Runt kyrkan växer alm. En senare tillkommen trädkrans kring kvarter 1 och 2 utgörs av lönn, som ersatte tidigare almar. I kvarter 2 står en rad almar mellan två gravrader och har troligtvis markerat kyrkogårdens yttre gräns innan en utvidgning åt väster skedde.

På utvidgningarna från åren 1922-1928 (kv. 5-8) finns huvudsakligen pyramidek och ek. På 1933-1976 års utvidgningar (kv. 9-15) växer mestadels lind och oxel men även björk, lönn och tall. I området kring gravkapellet och minneslunden växer björk och rikligt med tall.

Skogslunden är anlagd i naturmark och präglas starkt av vegetationen på platsen, bland annat tall och gran. Gravstenarna, mestadels små naturstenar, är placerade oregelbundet och döljs till stor del då grönskan är som rikligast.

I flera kvarter finns kvarters- och ryggäckar, främst oxbär och måbär. Stora, sammanhängande gräsmattor präglar en stor del av kyrkogården.

## *Byggnader*

På kyrkogården finns utöver kyrkan ett gravkapell, en klockstapel och personal- och ekonomibyggningar. I nära anslutning till kyrkogården ligger prästgården som är i privat ägo.

Kyrkan, som stod färdig 1779, har ett rektangulärt långhus murat av sten med västtorn och tresidigt avslutat kor i öster. Långhusets sadeltak är valmat över koret och klätt med skiffer. Långhusets väggar bryts upp av småspröjsade rundbågade fönsteröppningar. På varje långhussida finns en kopparklädd

dubbelport med ett runt fönster ovanför. På norra sidan finns en handikappramp och en handikapparering intill. Kyrkans huvudingång finns i tornet i väster.

I kyrkans södra fasad finns två gravhällar från 1600-talet inmurade. Den ena gravhällen har reliefer föreställande en man och en kvinna och har sannolikt legat över Knut Gustafsson Roos. Den andra föreställer två kvinnor och har legat över Karin och Marina Roos grav.

Ett gravkapell och en klockstapel från 1957 finns på kyrkogårdens östra del. Båda byggnaderna är ritade av Gunnar Henriksson. Gravkapellet är vitputsat och har ett brant sadeltak med skiffer. Ovanför porten finns ett enkelt kors som kan monteras ned vid icke-kristna begravningar.

På kyrkogårdens östra del ligger två längor med personal- och ekonomibyggnader från 1970-1980-talen. Byggnaderna är låga och dels vitputsade, dels klädda med ljusgrå träpanel.

### Övrigt

Bänkar finns på flera platser på kyrkogården och av olika modeller - i sten, trä och gjutjärn. Det finns tre platsbildningar med fontäner på kyrkogården: i kvarter 11 står en cirkelformad, murad fontän; i kvarter 18 finns en liten platsbildning med en murad fontän och två parkbänkar och i kvarter 21 möts två grusgångar i en cirkelformad plats med en murad fontän. Ingen annan konstnärlig utsmyckning finns på kyrkogården.

Servicestationerna är enkelt utformade, med redskap stående intill vattenposter. Vissa stationer omgärdas av häckar. Belysning finns i form av armaturer i olika modeller. Vid entrén i väster till kyrkan finns traditionellt utformade parkarmaturer med svartmålad, enkelt utformad stolpe och lyktor med grönt glas. Övrig belysning består av globarmaturer.



Vy över kvarter 12 och gången som leder vidare in på den nya skogskyrkogården.



Del av kyrkogårdsmuren och gravvårdar i kvarter 2.

## *Sammanfattning av kyrkogårdens karaktär*

By kyrkogård ligger längs landsvägen mellan Säffle och Ekenäs, med omkringliggande jordbrukslandskap. Kyrkan och kyrkogårdens äldsta delar är belägna på en höjd. Med tiden har kyrkogårdens utvidgningar skett väster- och norrut. By kyrkogård är den största inom Säffle kommun och fungerar som säfflebornas kyrkogård. Kyrkogården har delvis karaktären av en stadskyrkogård med gravvårdar med titlar kopplade till stadens näringar. Här ligger många betydelsefulla säfflebor begravda. Från kyrkogårdens äldsta delar i söder till det sena 1900-talets gravkvarter i norr kan kyrkogårdsidealens utveckling under hela 1900-talet avläsas. Kvarteren närmast kyrkan karaktäriseras av en mängd grusgravar och högresta, tidstypiska gravvårdar från tiden kring förra sekelskiftet. Utvidgningarna från 1920-talet är tidstypiskt uppbyggda med större familjegravar som ramar in kvarter med mindre gravvårdar. De allmänna gravkvarteren är fortfarande avläsbara. De stora gravkvarteren från mitten av 1900-talet är tidstypiskt utformade med rygghäckar och raka rader med breda och låga gravstenar, medan de senast tillkomna kvarteren har något friare former.

## LAGSKYDD

Kyrkogården är tillkommen före 1940 och skyddas därmed av kulturminneslagens 4 kap 3 § som säger att "kyrkotomter som har tillkommit före utgången av år 1939 får inte på något väsentligt sätt ändras utan tillstånd av länsstyrelsen." Tillstånd krävs alltid för utvidgning av tomten och för uppförande eller väsentlig ändring av byggnader, murar, portaler eller andra fasta anordningar på tomten. Detta skydd omfattar även de delar av kyrkogården som är tillkomna efter 1939. Vid frågor kring förändringar och tillstånd kontakta gärna Länsstyrelsen i Värmlands län.

## ATT SÄRSKILT TÄNKA PÅ I FÖRVALTNING OCH ANVÄNDNING AV KYRKOGÅRDEN

### *Viktigt för helheten*

- De olika kvarterens särdrag som finns listade ovan.
- Sten- och stödmurar, både de som omger kyrkogården och de inne på kyrkogården. Murarna avgränsar kyrkogården både fysiskt och symboliskt från omkringliggande landskap samt visar på olika utvidgningsfaser.
- Ingångar och grindar samt grindstolpar. Detaljer såsom årtal på grindstolpar och grindar. Ingångar och grindar med detaljer visar kyrkogårdens olika årsringar, vilket har ett pedagogiskt värde.
- Ingången från den tidigare prästgårdsträdgården öster om kyrkogården är inte längre i bruk men berättar om hur platsen såg ut och användes förr.

- Kyrkogårdens gångsystem skiljer sig åt mellan olika kvarter, beroende på olika tiders arkitektoniska ideal. De tidstypiska dragen i gångsystemen ska bevaras då de har ett pedagogiskt och arkitekturhistoriskt värde. Gångarna bör bevaras grusbelagda.
- Huvudaxlar i form av gångstråk och alléer som är viktiga arkitektoniska komponenter i miljön ska bevaras. Allén från prästgårdsparken mot kyrkan är ett sådant inslag. Ett annat stråk går från kyrkan till kvarter 12 vidare mot skogskyrkogården.
- Kyrkogårdens planform innehåller information om ålder och utbyggnadsfaser, vilket även fortsatt bör vara avläsbart. Från kvarter 1 och 2 i söder och norrut över kyrkogården kan kyrkogårds- och gravvårdsidealens utveckling under 1900-talet avläsas, vilket har ett pedagogiskt och arkitekturhistoriskt värde.
- Arkitektoniskt utformade platser, exempelvis platsbildningar med fontäner i kvarter 11, 18 och 21.
- Sammanhängande rader och grupper av grusgravar. De visar på en gravvårdsutformning som under en period var vanligt förekommande och ger en speciell karaktär åt kyrkogården. Samtliga grus- och ramgravar bör bevaras och de som är klassade som kulturhistoriskt värdefulla ska bevaras.

### *Vegetation*

- Den antagna trädvårdsplanen ska följas.
- Trädkransar på olika delar av kyrkogården.
- Rygghäckar i de kvarter där det finns. De utgör viktiga och tidstypiska komponenter i kvarterens helhetsmiljö.
- Allén mellan kvarter 7 och 8.
- Rumsskapande vegetation som exempelvis minneslundens avskärmande häckar.
- Vegetation som ger karaktär åt olika delar av kyrkogården, exempelvis tallar i området i närheten av bårhuset och naturmark i skogslunden.

### *Övrigt*

- Gravvårdar med porträttreliefer gjorda av säfflekonstnären Holger Andersson bär ett konstnärligt och lokalhistoriskt värde.
- Gravvårdar med bronsreliefer av Wille Falk har ett konstnärligt och lokalhistoriskt värde.

## BY KYRKOGRÅRD - MYCKET VÄRDEFULLA GRAVVÅRDAR

### Återlämnade:



Gravnummer: 01 01 14 Tillkomstår: 1858

Urvalskriterium: Material – gjutjärn, hög ålder

Karaktäristik: Grusgrav omgärdad av stenram och gjutjärnsstaket målat i silver och svart. Stående, hög, smal gravsten över en kvinna. Inskription: "Lovisa Augusta Werling född Dahlgren \*18 25/8 12 +18 11/10 58".



Gravnummer: 01 01 16-17 Tillkomstår: 1888

Urvalskriterium: Tidstypisk, inskription

Karaktäristik: Obeliskformad gravsten i mindre modell med dekor i form av ett kors. Inskription: "Kapten Hj. Ugarph \*13/5 1935, +10/5 1888. Rest af kamrater och vänner."



Gravnummer: 01 01 23 Tillkomstår: ca 1860-tal

Urvalskriterium: Material – gjutjärn, hög ålder

Karaktäristik: Gjutjärnskors över flicka. Dekor av trepass i korsarmarna. Inskription: "Selma N. V. Freiholtz Född 1849 Död 1863".



Gravnummer: 01 01 106 Tillkomstår: 1913

Urvalskriterium: Inskription, miljöskapande värde

Karaktäristik: Grusgrav med en liten, stående, hög och smal sten med pyramidformad topp och kvadratisk tvärsnitt. Växtornamentik smyckar topp och bas. Dekor av ett kors. Inskription: "Här vilar J.P. Henriksson Seffle \* 1845 + 1913 Zions toner 260. Hans maka Matilda ...".



Gravnummer: 01 02 102 Tillkomstår: ca 1860 resp. sekelskifte

Urvalskriterium: Material – gjutjärn, tidstypisk, inskription

Karaktäristik: Grusgrav med bautasten och ett nedlagt gjutjärnskors. Bautastens inskriptions innehåller titlarna: "Fabrikör", "Direktör", "Stationsinspektör". Gjutjärnskorset har dekor av växtornament och nedåtvända facklor. Inskription: "Her under hvilar det jordiska af nemdemanden Anders Larson, fød i Harjene den 27 december 1792, död på Södere Nohlby den 23 october 1860, frid vara med dig."





Gravnummer: 01 06 27 Tillkomstår: 1920-tal

Urvalskriterium: Tidstypisk, miljöskapande värde, inskription

Karaktäristik: Grusgrav med en stående, hög och smal sten med bruten topp. Ett kors i cirkel som dekor. Förhöjd inskription: "Mamma / Pappa".



Gravnummer: 01 09 25 Tillkomstår: 1939

Urvalskriterium: Tidstypisk, miljöskapande värde, inskription

Karaktäristik: Grusgrav i grupp med andra grusgravar. Stående gravsten i svart granit, med tempelform med fristående kolonner. Stenram i svart granit. Förgylld inskription: "Telefonreparatören Pontus N. Olsson \*1872 +1939 Måkan Kajsen \*1875 +1948".



Gravnummer: 01 12 1024 Tillkomstår: 1950-tal

Urvalskriterium: Lokalhistoriskt, personhistoriskt och konstnärligt värde

Karaktäristik: Liggande gravsten över skulptören Vitalis Gustafsson. Överst en bronsrelief med ett porträtt av den gravsatte. Kring porträttet finns bilder av Gustafssons konstverk. Inskription "Skulptören Vitalis Gustafsson \*1888 +1952 Måkan Greta \*1900 +1956".



Gravnummer: Gravvårdar i kv. 13 Tillkomstår: 1952 - 1965

Urvalskriterium: Miljöskapande och socialhistoriskt värde

Karaktäristik: 6 gravvårdar i en del av det f d allmänna kvarteret som har kvar sin ursprungliga karaktär. Gravvårdarna ska bevaras för att visa på de sociala indelningar som fanns på kyrkogården.

### Ej återlämnade Mycket värdefulla gravvårdar:



Gravnummer: 01 01 2 Tillkomstår: 1880

Urvalskriterium: Hög ålder, miljöskapande värde, inskription

Karaktäristik: Stående sten med rundad topp, på sockel samt en senare tillkommen sockel. Förgylld dekor och inskription. Överst ett kors. Inskription: "Pastor A. G. Skeppstedt \*27/1 1850 +2/6 1880 Jobs 19:25."



Gravnummer: 01 01 5 Tillkomstår: 1800-talets andra hälft

Urvalskriterium: Material – gjutjärnsstaket, tidstypisk

Karaktäristik: Grusgrav omgärdad av stenram och svartmålat gjutjärnsstaket med dekorativa former. En stående gravsten i form av ett kors, på sockel. Inskription: "Prosten M.L. Wiklands Familjegrav".



Gravnummer: 01 01 13 Tillkomstår: 1890-tal

Urvalskriterium: Lokalhistoriskt värde

Karaktäristik: Stående gravsten med rundad topp. Inskription ifylld med svart färg: "Här hvila Ingeniör David Lilliehök F. 1/7 54 + 12/1 93 Hans hustru Alma..." David Lilliehök var kanaldirektör i Säffle.



Gravnummer: 01 01 15 Tillkomstår: 1948?

Urvalskriterium: Inskription

Karaktäristik: Stående, hög gravsten med rundad topp. Inskription: "Missionsläkaren Harald Nyström Familjegrav. Harald \* i Asmara 1898 + i Stockholm 1974. Martha \* i Borgvik 1905 + i Säffle 1983. Gunnar \* i Addis Abeba 1929 + ombord på kryssaren Gotland 1948. Herren gav och Herren tog. Lovat vare Herrens namn."



Gravnummer: 01 01 19 Tillkomstår: 1906 / 1910-1930-tal

Urvalskriterium: Tidstypisk, inskription

Karaktäristik: Stående gravsten i form av ett kors, på sockel och mellansockel. Inskription: "Prosten Bergstens Familjegrav. Herren är min herde". Ca 1910-30-tal. Mot denna står en liten vit marmorplatta/gravsten lutad med inskriptionen "Prosten Nils Bergsten, \*18 24/1 24 +19 26/5 06".



Gravnummer: 01 01 24 Tillkomstår: ca 1905

Urvalskriterium: Material – gjutjärn

Karaktäristik: Gjutjärnskors med mycket rik dekor och symbolik med fyrpass, strålar, timglas, nedåtvända facklor, ängel som bär på svärd samt två änglaansikten i korsmitten. Ingen inskription.



Gravnummer: 01 01 34 Tillkomstår: 1960-tal

Urvalskriterium: Konstnärligt värde, inskription

Karaktäristik: Stående gravsten med kölformad topp. Rik huggen, reliefdekor i gotisk stil och porträtt i profil på den gravsatta kvinnan och hennes make. Inskription: "Nathalie Paul f. Brehmer \*Lübeck 19/10 1878 +Säffle 6/1 1960. Änka efter Diktaren Adolf Paul \*på Bromö i Väneren 6/1 1863 +Berlin 30/9 1943 Dottern Teckningslärarinnan Hedda Karin..."



Gravnummer: 01 01 37 Tillkomstår: 1920-tal

Urvalskriterium: Tidstypisk, konstnärligt värde

Karaktäristik: Grusgrav och arkitektoniskt uppbyggd gravanordning med stående gravsten med bänkar på sidorna. Gravstenen har stående tempelform med rundad topp. Överst en relief av en krans med band. Inskription: "A. Karlsson \*1866 +1921 och hans hustru Elin ... Jag, Jag utstryker din överträdelse för min skull, och kommer dina synder icke ihåg. Ps. 43:25".



Gravnummer: 01 01 60 Tillkomstår: 1912

Urvalskriterium: Tidstypisk, representativ

Karaktäristik: Stående, hög och smal sten i svart granit med dekor i form av ekkvistar runt ett kors och en sköld med inskriptionen "M. J. Edlund Amnerud \* den 11/11 1875 + den 9/11 1912. Sv. ps. 347 v. 5". Representativ för periodens gravstenar i svart diabas.



Gravnummer: 01 02 24 Tillkomstår: 1920-tal/1970-tal

Urvalskriterium: Konstnärligt, lokalhistorisk och personhistoriskt värde.

Karaktäristik: Grusgrav med liggande gravsten med bronsrelief föreställande den gravsatte Iwan Schyman. Reliefen är gjord av skulptören Holger Andersson. I. Schyman var journalist, redaktör vid Säffle-tidningen och har skrivit lokalhistorisk litteratur. H. Andersson var bl a skulptör från Säffle.



Gravnummer: 01 02 50 Tillkomstår: 1920-tal

Urvalskriterium: Material – kätting, miljöskapande värde

Karaktäristik: Gravvård med omgärdning av kätting mellan stenpollare. Stående sten med dekor av en strålende sol. Inskription: "Handlanden Emil G. Johnsson \*1883 +1922 Hans maka Ida Elfrida Född Holmberg ... Jordens oror viker för den frid som varar".



Gravnummer: 01 02 95 Tillkomstår: ca 1906

Urvalskriterium: Lokal- och personhistoriskt värde

Karaktäristik: Grusgrav med stående, hög och smal gravsten. Inskription: "Fabrikör A. Perssons Familjegrav. Författarinnan Ida Bäckmann \*19/2 1867 +21/1 1950". Persson var urmakare och byggde flera hus i Säffle och har gett namn till gatan Perssons gränd. Bäckman var författare, journalist och lärare.



Gravnummer: 01 02 96 Tillkomstår: 1890-tal

Urvalskriterium: Tidstypisk, inskription

Karaktäristik: Grusgrav med stående, hög smal gravsten i svart granit. Inskription: "Fru Ingeborg Lindstedt född von Proschwitz 1847-1891. Styfson C. T. Lindstedt 1876-1899". På stenen finns en skylt med texten "Granitbolaget Kullgrens Enka Uddevalla", vilket var Nordens största stenindustriföretag un-



Gravnummer: 01 02 101 Tillkomstår: Sekelskifte

Urvalskriterium: Miljöskapande värde, inskription

Karaktäristik: Gravsten i form av ett kors, på sockel och mellansockel. Förgylld inskription: "L. Halvorsen \*1830 +1896 Louise S. Halvorsen \*1829 +1908. Tacksamma barn reste vården."



Gravnummer: 01 02 106 Tillkomstår: Sekelskifte/1920-30-tal

Urvalskriterium: Material - gjutjärn

Karaktäristik: Grusgrav omgärdad av kätting mellan gjutjärnsstolpar formade som tända facklor. En stående, låg gravsten som troligtvis är tillkommen senare än omgärden. Inskription: "Fabrikör K.F. Larsson Familjegrav". Larsson ägde Säffle gjuteri och mekaniska verkstad.



Gravnummer: 01 02 132 Tillkomstår: ca 1880

Urvalskriterium: Material - kätting, inskription

Karaktäristik: Grusgrav omgärdad av gjutjärnsram och kätting mellan gjutjärnsstolpar, både kätting och stolpar är dekorerade. Inskriptionen "J & CG Bolinder Stockholm" på ramen. En stående, hög och smal gravsten med inskriptionen "Kapten Carl M. Bratt R. N. O. Född 9/5 1815 Död 22/1 1880 Dess maka Sofi Lilliehök ...".



Gravnummer: 01 02 135 Tillkomstår: ca 1880

Urvalskriterium: Material – gjutjärn, symbolik och inskription

Karaktäristik: Gravvård med gjutjärnsstaket, med bl a nedåtvända facklor och stämpeln "J & C G Bolinder Stockholm". En natursten med draperad urna i gjutjärn. En liggande sten med inskriptionen: "Överstel. o. ridd. Adolf Lindman \*1805 + på Sund 1880 och hans kära maka Beate F. Ameen..." På baksidan en liten natursten med inskriptionen "Beata!".



Gravnummer: 01 02 136 Tillkomstår: ca 1850

Urvalskriterium: Material – gjutjärn, hög ålder

Karaktäristik: Stort svartmålat gjutjärnskors. Strålar kring korsmitten, målade i silver. Metallplatta med inskription "Majoren Johan Wilhelm von Heland \*1785 +1850 och hans hustru Eva Charlotta Ugglå \*1789 +1881".



Gravnummer: 01 02 137 Tillkomstår: ca 1800-talets mitt?

Urvalskriterium: Hög ålder, ålderdomlig inskription

Karaktäristik: Stående kalkstensvård, på sockel och senare tillkommen mellansockel i granit. Bruten topp och profilerade hörn. Förgylld/gul inskription: "Friherrliga Ätten Ugglas Graf."



Gravnummer: 01 02 138 Tillkomstår: Troligtvis sekelskifte

Urvalskriterium: Material – gjutjärn, samt gjutet kors i betong

Karaktäristik: Grusgrav omgärdad av gjutjärnsstaket dekorerat med bl a trepass och bladrankor. Ett kors i betong, vitmålat med metallplatta med inskriptionen "L. Bäärnhelms Familjegrav".



Gravnummer: 01 02 139 Tillkomstår: 1880-tal

Urvalskriterium: Miljöskapande värde, tidstypisk

Karaktäristik: Grusgrav med obeliskformad gravsten av mindre modell. Inskription "Godsägaren Truls Johs Wiel \*20-5-1822 +2-2-1880 Elise Margarethe Wiel..." På sockelns baksida "Helga Wiel ..." Vanligt förekommande gravstensform för tiden, men få exemplar finns på kyrkogården.



Gravnummer: 01 02 155 Tillkomstår: 1910-1920-tal

Urvalskriterium: Lokalhistoriskt värde, miljöskapande värde, tidstypisk

Karaktäristik: Bautasten med inskriptionen "Gustaf Silvéns Familjegrav". Framför en stenram med stenlock på och detaljer som förtöjningsringar i metall och inbyggd kruka i sten. Gustaf Silvéén var skeppsredare och ägde Säffle gård. Hugo Silvéén lät bygga Silvénska villan.



Gravnummer: 01 02 160 Tillkomstår: 1910-1990-tal

Urvalskriterium: Person-/lokalhistoriskt och konstnärligt värde

Karaktäristik: Gravvård med tre liggande stenhällar. På den mittersta hällen finns en bronsrelief signerad "Holger A. 1954" föreställande en pojke med knäppta händer. Holger Andersson, som är begravd här, hade Holgers konditori i Säffle och var skulptör. Han har gjort flera porträttreliefer på gravvårdar på kyrkogården.



Gravnummer: 01 02 173 Tillkomstår: Tidigt 1900-tal

Urvalskriterium: Material – kätting, tidstypisk, inskription

Karaktäristik: Grusgrav omgärdad av kätting mellan gutjärnsstolpar formade som tända facklor. Bautastenen har inskriptionen "J. Redins Familjegrav ... Sjökapten Johan Redin 1844 1907 /... / Landsfiskal Per Redin ... Byråsekreteraren Karl Redin ..."



Gravnummer: 01 02 182 Tillkomstår: 1909

Urvalskriterium: Tidstypisk, socialhistoriskt värde, inskription

Karaktäristik: Stående hög och smal gravsten på sockel och mellansockel. Spetsig topp. Inskription "Betty Ahlbom \*1851 +1909 Sof i ro!". Betty Ahlbom var handelsidkare i Säffle.



Gravnummer: 01 02 184 Tillkomstår: 1910-1920-tal

Urvalskriterium: Material – smidesjärn, tidstypisk, inskription

Karaktäristik: Grusgrav omgärdad av smidesstaket. Obeliskformad gravsten med inskriptionen "Skräddaremästaren C.A. Pettersson \*1839 +1922 Hans maka Maria Lisa \*1842 +1910 Vila i frid!".



Gravnummer: 01 05 4 Tillkomstår: 1920-tal

Urvalskriterium: Material – kätting, miljöskapande, tidstypisk

Karaktäristik: Grusgrav omgärdad av kätting mellan granitpollare. Gravsten formad som ett kors med inskriptionen "A. Svenson, Gunnarsbol familjegrav".



Gravnummer: 01 06 72-73 Tillkomstår: 1954

Urvalskriterium: Tidstypisk, yrkestitel och -symbol

Karaktäristik: Stående, bred och låg sten i röd granit. Ett lägre parti till höger med yrkessymbolen för gjutare. Inskription: "Gjutaren Emil Johansson \*1877 +1954 / Hustrun Augusta...".



Gravnummer: 01 07 1 Tillkomstår: 1975, samt tidigare

Urvalskriterium: Lokal- och personhistoriskt värde

Karaktäristik: Tre stora liggande stenhällar med inskriptionen "Torsten Källes Familjegrav (Torsten Källes signatur) 1893-1975". På de andra stenarna finns inskriptioner med namn och levnadsår. T. Källe var civilingenjör och uppfinnare och grundade Källe Regulatorer AB i Säffle.



Gravnummer: 01 08 56-57 Tillkomstår: 1931

Urvalskriterium: Socialhistoriskt, inskription, representativ

Karaktäristik: Stående gravsten, låg och smal, med rundad topp. Förgylld stjärna och inskription: "Hustrun Charlotta Olsson \*1875 +1932 Dottern Rosa..." I kvarteret fanns tidigare många gravstenar i denna form och storlek. Detta är en av få som är bevarad.



Gravnummer: 01 08 152 Tillkomstår: 1930-40-tal

Urvalskriterium: Konstnärligt och hantverksmässigt värde, inskription

Karaktäristik: Ramgrav med två stenhällar som täcker gravplatsen. Stående, bred och låg sten med mycket fin huggen dekor i form av rosor i en halvbåge över stenen. Inskription: "Häradsskrivare Johan Törnqvist \*1863 +1942 Hans maka Hilma Maria Sofia ..." Vid sidan om gravstenen står två urnor i sten.



Gravnummer: 01 09 9 Tillkomstår: 1944

Urvalskriterium: Tidstypisk, inskription, miljöskapande värde

Karaktäristik: Grusgrav med en stående, tredelad sten och dekor med kors.

Inskription: "Försäkringsinspektören Harry Dahlberg \*2/5 1874 +4/2 1944".



Gravnummer: 01 09 90 Tillkomstår: 1946

Urvalskriterium: Tidstypisk, inskription

Karaktäristik: Stående bred och låg sten som tidigare haft stenram och varit grusgrav. Dekor av en strålande stjärna. Inskription: "Fiskhandlanden 1874 Karl Johan Andersson 1946 / 1877 Hustrun Hilma Maria 1957".



Gravnummer: 01 09 111 Tillkomstår: 1928

Urvalskriterium: Miljöskapande värde, inskription

Karaktäristik: Grusgrav i rad med andra grusgravar som utgör en värdefull grupp. En liten, stående sten med rundad topp med dekor av en stjärna. Inskription: "Mina älskade Flickor Elin - Ingegerd \*12/6 1927 +11/2 1928 Vår mor Kristina Jansson ..."



Gravnummer: 01 09 276 Tillkomstår: 1940-tal

Urvalskriterium: Socialhistoriskt värde, ovanlig utformning

Karaktäristik: Stående, gjutet, svartmålat kors. Namnet "Anna Hane" är skrivet med vit färg. Alla N är spegelvända.



Gravnummer: 01 09 279 Tillkomstår: 1946

Urvalskriterium: Tidstypisk, miljöskapande värde, inskription

Karaktäristik: Stående, hög och smal gravsten i liten modell. Överst i det vänstra hörnet en strålande stjärna. Inskription: "Typograf R. Sjölin \*1894 +1946". Tidstypisk form och typsnitt samt en sällan förekommande yrkestitel.





Gravnummer: 01 09 290-291 Tillkomstår: 1980

Urvalskriterium: Inskription

Karaktäristik: Stående, bred och låg gravsten med rundade hörn. Dekor av en bukett liljekonvaljer. Inskription: "Våra namn nog herren känner när han hämtar sina vänner". Inga namn finns på stenen.



Gravnummer: 01 12 7-9 Tillkomstår: 1950

Urvalskriterium: Person- och lokalhistoriskt värde, konstnärligt värde

Karaktäristik: Grusgrav med tredelad gravsten. I mitten en bronsrelief signerad "Holger A. 1937" föreställande Carl Bruce. Inskription "Carl L. Bruce \*1891 +1950 Hulda Bruce ..." Inskriptioner med namn och levnadsår på sidostenarna.



Gravnummer: Gravvårdar i kv. 13 Tillkomstår: 1952-1965

Urvalskriterium: Miljöskapande och socialhistoriskt värde

Karaktäristik: Ca 34 små gravvårdar i en del av det f d allmänna kvarteret som har kvar sin ursprungliga karaktär. Gravvårdarna ska bevaras för att visa på de sociala indelningar som fanns på kyrkogården.

Gravplatser: 01 13 34, 42, 53, 54, 55, 67, 68-69, 71, 77, 82, 84, 87c, 87d, 91, 92, 95, 101, 107-108, 110a, 111-112, 114, 117, 118, 121, 123, 124, 125-126, 131a, 131b, 133, 136, 137, 148, 149, 151